

Vizuālo darbu tarifu veidošanas principi un kritēriji

Saturs

Ekskluzīvās tiesības un tiesības uz autoratlīdzību	2
Tarifu veidošanas pamatprincipi.....	3
Autoratlīdzības maksājumu veidi	4
Autoratlīdzības aprēķināšanas metodika un kritēriji.....	4
Vizuālās mākslas un fotogrāfisko darbu pārvaldījuma izdevumi	5
Kopsavilkums	6

Ekskluzīvās tiesības un tiesības uz autoratlīdzību

“Bernes konvencija par literāro un mākslas darbu aizsardzību” nosaka, ka vizuālo darbu autoram ir ekskluzīvas tiesības:

- atļaut reproducēt šos darbus jebkurā veidā un formā (9.pants 1.p.);
- atļaut savus darbus izdevumu ilustrēšanai (10.pants 2.p.);
- atļaut savus darbus, kas kļuvuši redzami vai dzirdami aktuālo notikumu gaitā, var tādā apjomā, kādu attaisno informatīvi mērķi, reproducēt vai padarīt sabiedrībai pieejamus aktuālo notikumu apskatos, ar fotogrāfiskiem vai kinematogrāfiskiem līdzekļiem un pārraidot vispārējai zināšanai ēterā vai pa vadiem (10.bis pants 2.p.);
- atļaut savu darbu raidīšanu ēterā vai izziņošanu vispārējai zināšanai ar jebkuru citu bezvadu raidīšanas paņēmieni zīmju, skaņu vai attēlu veidā (11.bis pants i);
- mākslas darbu autoriem ir ekskluzīvas tiesības uz savu darbu pārveidošanu un citādu pārstrādāšanu (12.pants);
- mākslas darbu autoriem ir daļu līdzdalības tiesības (*Droit de suite*) attiecībā uz mākslas darbiem; attiecībā uz mākslas darbu oriģināliem un rakstnieku un komponistu manuskriptiem autoram, bet pēc viņa nāves - saskaņā ar katras valsts likumdošanas aktiem pilnvarotām personām vai institūcijām ir neatņemamas daļu līdzdalības tiesības katrā darba tālākpārdošanas gadījumā, kas seko pēc šā darba pirmās tālāknodošanas, kuru veicis autors (14.pants).

Latvijas Republikas Autortiesību likuma 15.panta 1.d. ir noteikts, ka autoram attiecībā uz sava darba izmantošanu ir izņēmuma tiesības:

- 1) publiskot darbu;
- 2) publicēt darbu;
- 3) publiski izpildīt darbu;
- 4) izplatīt darbu;
- 5) raidīt darbu;
- 6) retranslēt darbu;
- 7) padarīt darbu pieejamu sabiedrībai pa vadiem vai citādā veidā tādējādi, ka tam var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā;
- 8) iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt darba oriģinālu vai kopijas, izņemot trīsdimensiju arhitektūras darbus un lietišķās mākslas darbus;
- 9) tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt darbu;
- 11) aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot darbu.

Autortiesību likuma 15.panta 4.daļa nosaka, ka autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, atļaut vai aizliegt tā izmantošanu, saņemt atlīdzību par atļauju izmantot savu darbu un par darba izmantošanu, izņemot likumā paredzētos gadījumus.

Saskaņā ar Eiropas tiesību doktrīnu autora mantisko tiesību funkcija ir “nodrošināt to (tiesību) īpašnieka mantiskās intereses, kas var tikt īstenotas tādā gadījumā, ja likums garantē tiesību īpašniekam zināmā mērā ekskluzīvu tiesību uz darba lietošanu un mantiskā labuma gūšanu, ļaujot citiem lietot darbu noteiktos veidos. Savā būtībā autora mantiskās tiesības ir lietu jeb reāltiesības, jo līdzīgi kā īpašuma, servitūtu un citas lietu tiesības nodrošina personām noteiktu monopolu uz objektīvi pastāvoša objekta (darba) lietošanu un rīcību ar to. Tiesības ir mantiskas tiesības (patrimoniālas tiesības), jo ietilpst personas mantas sastāvā.”¹

Praksē Latvijā nereti tiek jaukts autora tiesību ārkārtīgi svarīgs iedalījums autora ekskluzīvās (izņēmuma) tiesībās un tiesībās uz atlīdzību. Atbilstoši Autortiesību likuma 15.pantā noteiktajam ekskluzīvu (izņēmuma) autora mantisko tiesību apjomam autoram ir absolūta tiesība lemt par darba izmantošanu, “absolūta vara pār likumā tieši noteiktiem darba lietošanas veidiem.”² Papildus 15.pantā noteiktajai autora mantisko tiesību ekskluzivitātei attiecībā uz darba izmantošanu nosauktajos veidos Autortiesību likuma 40.panta 1.p. nosaka, ka ir aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjektu atļauja.

Tarifu veidošanas pamatprincipi

Atļauju darba izmantojumam var piešķirt pēc atsevišķu darbu principa – katram darbam savu atļauju, kas nozīmē, ka darbu izmantojuma administrēšana notiek līdzīgi tai, ko veic autors personiski. Šāda individuāla licencēšana tiek piemērota vizuālās mākslas darbu izmantojuma gadījumos.

Tarifi tiek noteikti, balstoties uz Starptautiskās Autoru un komponistu biedrību konfederācijas (turpmāk saukta – CISAC), Eiropas Vizuālo darbu organizācijas (EVA) un Starptautiskās Vizuālo darbu organizācijas (CIAGP), kuru locekle ir arī AKKA/LAA, rekomendācijām un pieredzi, rēķinoties ar Latvijas ekonomisko situāciju, patēriņa preču cenām, kā arī Skandināvijas/Baltijas reģiona autoru organizāciju apstiprinātajiem vizuālās mākslas darbu izmantojuma tarifiem. AKKA/LAA ir noslēgti savstarpējās pārstāvniecības līgumi par vizuālo darbu izmantojumu ar 35 pasaules vizuālo darbu autortiesību organizācijām, un tarifu veidošanas principu lielās vadlīnijas ir izstrādātas vienādi.

¹ M.Grudulis. Ievads Autortiesībās., Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006., 111.lpp.

² Turpat, 113.lpp.

Ņemot vērā, ka viens no pamatprincipiem ir, ka autori ir tiesīgi jebkurā gadījumā saņemt taisnīgu daļu no iegūtā ieņēmuma par savu darbu un ka CISAC spēkā esošo Statūtu 4.b pants nosaka tās misiju “pārraudzīt un nodrošināt ekonomisko un tiesisko interešu, kas saistītas ar (literāriem un mākslas darbiem), ievērošanu gan starptautiskajā jomā, gan attiecībā uz vietējo likumdošanu”, vairums lēmumu, ko CISAC ir pieņēmusi, aprobežojas ar galveno principu definēšanu un tarifu kritēriju piedāvājumu:

- “Tarifi jānosaka pašiem autoriem” (9.kongress, Varšava, 1934.);
- “Autoram vienmēr jābūt iekļautam viņa darba radītā ieņēmuma sadalē, un šis princips ietver jebkuru vienreizēju maksājumu” (12.kongress, Parīze, 1937. CIAD-Montekarlo, 1971);
- “Ārzemju darbu izpildījums nevar būt par iemeslu zemākam procentu likmes piemērojumam par nacionālajiem darbiem piemēroto” (13.kongress, Stokholma, 1938.);
- “Atlīdzību var noteikt tikai katrā konkrētā gadījumā, tādējādi nepieļaujot jebkādu tarifu, kas tiek uztiests vienkārši ar administratīvu līdzekli, un tiesu noteiktu tarifu piemērošanu gadījumos, kad nav panākta vienošanās starp autoru un izmantotāju” (17.kongress, Amsterdamā, 1952).

Autoratlīdzības maksājumu veidi

Balstoties uz citu valstu vizuālo darbu autortiesību organizāciju pieredzi, autoratlīdzība tiek noteikta:

- kā fiksēta summa;
- kā procents no darba izmantotāja ieņēmumiem.

Par vizuālo darbu reproducēšanu, kas ir to primārais (pamata) izmantojuma veids, ar kura palīdzību darbs tālāk tiek izmantots, publicējot drukātos iespieddarbos, reproducēts uz dažādiem materiāliem un priekšmetiem, reproducēts audiovizuālajos darbos, demonstrēts televīzijā un uz ekrāniem un publiskots internetā, tiek noteikts un piemērots minimālais tarifs. Atkarībā no izmantojuma veida tiek piemērota vai nu fiksēta samaksa, vai procents no darba izmantotāja ieņēmumiem.

Autoratlīdzības aprēķināšanas metodika un kritēriji

Ievērojot augstākminēto, autoratlīdzības aprēķināšanā tiek ievērota sekojoša metodika un tiek ņemti vērā sekojoši kritēriji:

- 1) Reproducēšanai – laikrakstos, žurnālos, grāmatās kalendāros, brošūrās, bukletos, izstāžu katalogos, pasākumu programmās, plakātos, lielformāta reprodukcijās un

dekorācijās, pastkartēs un atklātnēs, datu nesēju apvākos – ņem vērā izdevuma tirāžu un darbu skaitu, izmantotā darba laukumu attiecībā pret lapaspusi, kā arī darba publicēšanas vietu izdevumā – vai darbs tiek publicēts uz izdevuma vāka vai iekšlapās. Atsevišķos gadījumos, piemēram, kad grāmatās tiek publicēti viena vizuālā autora darbi, kuru apjoms pārsniedz teksta apjomu, autoratlīdzība tiek aprēķināta procentuāli, ņemot vērā grāmatas vairumtirdzniecības cenu un tirāžu.

- 2) Reproducēšanai – pastmarkās, piemiņas pastmarkās, uz tekstila, ādas, keramikas un citiem izstrādājumiem, maksājumu kartēm, pužļiem, spēļu kārtīm, iepakojumiem, diapozitīvos, datu nesējos audiovizuālajā darbā – ņem vērā darbu skaitu un tirāžu.
- 3) Raidīšanai ēterā – ņem vērā rādīšanas ilgumu (hronometrāžu) un darbu skaitu, vai darbs tiek rādīts raidījumos ar reklāmas iestarpinājumiem vai bez.
- 4) Publiskai demonstrēšanai – ņem vērā darbu skaitu, apmeklētāju skaitu, vai pasākums ir par maksu vai bez.
- 5) Publiskošanai, padarot darbus pieejamus sabiedrībai (internets), – ņem vērā publiskoto darbu skaitu un laika periodu, uz kuru tie publiskoti. Ja satura nodrošinātājs gūst ieņēmumus no gala lietotāja, tiek piemērota procentuāla autoratlīdzības aprēķināšana no šiem ieņēmumiem.

Vizuālās mākslas un fotogrāfisko darbu pārvaldījuma izdevumi

Pārvaldījuma izdevumos ietilpst gan tiešie pārvaldījuma izdevumi, tādi kā licences izsniedzēja darbinieka darba alga un citu iesaistīto darbinieku atalgojums, pasta izdevumi, kancelejas preces, telefona izmaksas, datora laika izmaksas, elektrība, darba vietas komunālās izmaksas, autoru darbu datu bāzes veidošana, kā arī starptautisko datu bāzu izmantošanas nodrošināšana utt.

Otra liela pārvaldības izdevumu daļa attiecināma uz netiešajiem izdevumiem, piemēram, kopējām administrācijas darbinieku izmaksām, saistīto nodaļu atbalsta funkciju sniegšanu, kur ietilpst juridiskās, dokumentācijas un sadales, grāmatvedības, lietvedības nodaļu darbs, tāpat pie izmaksām pieskaitāmas sētnieka, apsarga pakalpojumu, transporta pakalpojumu izmantošanas un mājas ekspluatācijas izmaksas.

Visas izmaksas ir dokumentētas AKKA/LAA grāmatvedības dokumentos un ik gadu auditētas. Tās atspoguļotas biedrības ikgadējos finanšu pārskatos, to pareizība apstiprināta zvērināta auditora ziņojumā. Saskaņā ar AKKA/LAA līgumu par autora mantisko tiesību kolektīvo pārvaldījumu noteikts, ka AKKA/LAA ietur tiesību pārvaldīšanas izdevumu segšanai ne vairāk par 25% no iekasētajām summām.

AKKA/LAA veiktā tiesību pārvaldījuma izmaksas atzīstamas par atbilstošām efektīva biznesa un labas pārvaldības principiem, jo veidotas, tiecoties pēc iespējami zemākām izmaksām.

Kopsavilkums

AKKA/LAA veidotie tarifi atbilst gan CISAC rekomendācijām, gan WIPO vadlīnijām tarifu veidošanā. Tie ir samērīgi attiecībā pret autoru organizāciju tarifiem citās valstīs.

Visi tarifi tiek apstiprināti autoru padomes sēdēs.

AKKA/LAA darbību uzrauga par autortiesību un blakustiesību nozari atbildīgā valsts institūcija – Kultūras ministrija, kuras pārstāvis deleģēts piedalīties AKKA/LAA padomes sēdēs un autoru kopsapulcē.

Tarifi ir pieejami AKKA/LAA interneta vietnē.